

УДК 82

М.Х. Шарипова, С.У. Рузиева

ОБЩИЕ ЧЕРТЫ В ЖИЗНИ И ТВОРЧЕСТВЕ НАВОИ И БАБУРА

В статье представлена информация об общих чертах жизни и творчества Навои и Бабур.

Ключевые слова: творчество, хинди, персидский язык, урду, произведения.

Ҳар бир ижодкорнинг фақат ўзигагина хос бўлган ижодий тамойиллари, ўзигагина хос бўлган ижодий хусусиятлари бўлиш билан бирга данёқараш, илм ва ижод савиясиси жиҳатидан яқин бўлган ижодкорлар ҳаёти ва ижодида муштарак, умумий хусусиятлар ҳам мавжуд бўлади. Навоий ва Бобурнинг бир замонда яшаши, Темурийлар салтанати равнақи йўлида кураши, илм ва бадиий ижоддаги салоҳиятининг кучлилиги каби омиллар сабабли улар ҳаёт ва ижод йўлида ўхшаш, муштарак томонлар кўплаб учрайди.

Бу икки ижодкор февраль ойида таваллуд топганлар. Ҳар йили 9 февраль Навоийнинг 14 февраль Бобурнинг туғилган куни сифатида кенг нишонланади. Навоий ва Бобур ижодидаги муштарак хусусиятларидан бири шундаки, улар ўз ижодларига ўзлари юксак баҳо берганлар. Навоий ва Бобур барча масалаларда ибрат, намуна бўлгани каби фахрия айтишда ҳам ибратлидир. Муҳими шундаки, улар фахриялари амалда ўз исботини топган. Навоий «Хоса маъни» саналган ийхот санъати билан бир кунда юз байт битишни ҳолва ейиш билан тенг кўрган:

Агар хоса маъни гар ийхот эрур,

Онинг бир кунда юз байти ҳолвот эрур.

Навоий ва Бобур ижодига чуқурроқ назар ташласак, бу икки буюк ижодкор ижодида ҳамоҳанг нуқталар кўплаб учрайди. Бундай ҳамоҳанглик уларнинг рубойларида, ғазалларида, туюқларида, маснавийларида кўзга ташланади. Гарчанд улар бир замонда яшашса-да, жангу жадалларга бой замон уларнинг учрашувига имкон бермади. Навоийнинг Бобурга мактуб йўллаши, Бобурнинг Навоийга жавоб хати билан улар ўртасидаги ҳаёт ишлари узилди. Бобур Ҳиротга келганда эса Навоий вафот этган эди. Бобур йигирма кун Навоий уйида яшади. Шу ерда Навоий асарлари билан тўлиқ танишди. Бобур Навоийнинг «Хазойим-ул маоний» девонини мутоала қилиб, аруз баҳри тартиби билан ўзи учун сайланма девон тузади.

Бобур Самарқанд тахтидан ажраб, Андижонга ҳам кира олмай қолган дамда яратган рубойсида Ватандан айрилган ғариб кўнгил изҳорини шундай шарҳлайди:

Ёд этмас эмиш кишини ғурбатда киши,

Шод этмас кўнгилни меҳнатда киши.

Кўнгилни бу ғарибликда шод ўлмади, ол,

Ғурбатда севинмас эмиш, албатта, киши.

Бу рубой, бевосита, Навоийнинг қуйидаги таъсирида юзага келган:

Ғурбатда ғариб шодмон бўлмас эмиш,

эл анга шафику меҳрибон бўлмас эмиш.

Олтин қафас ичра гар қизил гул битса,

Булбулга тикондек ошиён бўлмас эмиш.

Бобур ҳам Навоий сингари кўп тиллик ижодкордир. У асосан, туркий тилда ижод қилган бўлса-да, Ҳинд девони форс ва Урду тилида ёзилган шеърлардан таркиб топган. Бобур ҳам Навоий сингари бир шеърни икки тилда ҳам яратган. Навоий ва Бобур ижодий фаолиятида бадиий ижоддаги ҳамоҳанглик билан бирга илмий ижодда ҳам муштарак хусусиятларини кўриш мумкин. Бу муштараклик илмий соҳадаги серқирраликда, қомусий илмга эга эканликда кўринади. Улар замонасининг буюк шоирлари бўлиш билан бирга адабиётшунос олимлари ҳамдир. Иккаласи ҳам аруз назариясига бағишланган асар ёзганлар. Навоийнинг «Мезон-ул авзон», Бобурнинг «Мухтасар» асарлари аруз илмига бағишланган. Аруз илмига оид араб олими Халил ибни Аҳмад китобидан тартиб, бугунги кунгача кўплаб асарлар ёзиладики, булар аруз илмини ўрганишга бўлган катта қизиқиш, эҳтиёж борлигини кўрсатди.

Навоий ва Бобур тилшунос олимлар ҳамдир. Навоий «Мухокаммати ул луғатайн» китобида туркий тил билан форс тилини қиёсий таҳлил қилиб, туркий тилнинг бой ва жозибали тил эканини исботлаб берди. У араб тилида

«Сабъхат анхур» номли луғат яратди.

Навоий ва Бобур тарихчи олимлардир. Навоий «Тарихи мулуки Ашян» номли китобида Эрон ва Турон шоҳлари тарихини ёзган. «Тарихи хукамо ва анбиё» номли китобида эса авлиёлар ва пайгамбарлар тарихини ёритган. Бобурнинг «Бобурнома» асари XVI аср Бобурийлар тарихини энг изчил, ҳаққоний ва нолис ёритган асар сифатида қимматлидир. «Бобурнома» Ҳиндистон тарихини ўрганишда Берунийнинг «Хиндистон» китобидан кейинги энг яхши манбадир. Навоий ва Бобур таржимонлардир. Навоий Ҳазрати Имом Алининг «Насрул-ла олий» асарини шеърӣ йўлда таржима қилган. Навоий ушбу асарни таржима қилиб, «Арбаин хадис» деб атади. Бундай фаолият Бобур ижодига ҳам хосдир. Бобур Хўжа Ахрорнинг «Волидия» номли асарини шеърӣ йўлда таржима қилган. Навоий ва Бобур кейинги давр ижодкорлари учун маҳорат мактаби вазифасини ўтамоқда. Кейинги давр шоирлари уларни ўзларига устоз санайдилар.

Foydalanilgan adabiyotlar:

- 1.Баҳром Жалилов “Навоий ва Бобур” ўқув қўлланма. Андижон – 2007

ШАРИПОВА МАХЛИЁ ХАКИМОВНА – преподаватель родного языка и литературы, школа №1 Шафирканского района Бухарской области, Узбекистан.

РУЗИЕВА СУРАЙЁ УРОЗОВНА – преподаватель родного языка и литературы, школа №1 Шафирканского района Бухарской области, Узбекистан.